

Riksrådsforhandlingene I

Taler

Jacob Stenersen Worm-Müller

Dato

19 april 1941

Sted

London Radio

- 1 Jeg talte forrige gang om stortingsmøtet på Elverum. Jeg skal nå i noen artikler gi
en skildring av de begivenheter og forhandlinger som førte til at quislingene den
25. september igjen kom til makten. Terbovens fremstilling er bare en kjede av
løgner og forvrengninger av sannheten, og Quislings tale den 8. april i år var for
5 så vidt mesteren verdig.

Den mann som brakte klarhet i forvirringen, panikken og lammelsen den 9.
april var Quisling selv. Han samlet Norge og reiste folket til kamp - mot
tyskerne. Det er dette som betegner at Quisling kaller 9. april vendepunktet.

- 10 Han hadde i mange år forgjeves søkt å skape en nasjonal samling. Nå lyktes det
ham i løpet av noen få timer å gjøre det. Han skapte nasjonal samling mot seg
selv. Det er hans store historiske betydning at han utvirket, det motsatte av hva
han tilsiktet. Hvor uenig man enn var, om en ting var alle enige.

- 15 Landsforræderen ville man ikke tåle. I løpet av kort tid så alt ut til å bli kaos. Det
er helt igjennom usant når Quisling sier at hans parti var det eneste som kunne
danne en regjering, og at hans regjering var den eneste lovlige, - ikke bare de jure,
men de facto. "En konstitusjonell regjering", sa han, "er en regjering som
fullfører sin oppgave". Faktum er imidlertid at Quislings såkalte regjering aldri
har eksistert eller funksjonert. Major Hvoslef sa: "Nei." Herr "Judas Lie" avsvor
20 Quisling og alt hans vesen og søkte å skaffe seg et alibi ved tilsynelatende å delta i
krigen. Herr Prytz spilte den uvitende, og Gulbrand Lunde og konstituert
Skancke holdt seg borte. Selv Hagelins svoger, kaptein Irgens, som Quisling
sendte til Kongen i Nybergsund for å søke overtale ham til å komme til en
ordning - sa om morgenen den 11. april, da han hadde forladt Kongen, følgende
25 til et av Regjeringens medlemmer som hadde sørget for opphold og mat for ham
om natten: "De fikk rett, herr statsråd. Kong Haakon gav det eneste og det
verdigste svar Norges konge kunne gi."

Kl. 05.30 samme aften falt de første bomber omkring det hus hvor herr Irgens

hadde overnattet hos Regjeringen. Det var antagelig Quislings første hilsen til H. M. Kongen, som hadde strukket seg så langt at han hadde mottatt hans utsending.

- 35 Quislings opptreden var helt mislykket i første omgang, og det fylte tyskerne med forferdelse. De oppdaget til sin forbauselse at forræderen overhodet ikke kunne danne noen administrasjon, og at de fleste medlemmer i hans såkalte parti fremdeles gikk på skolen. Da hans parti praktisk talt ikke eksisterte, fant tyskerne det umulig, så lenge Norge ikke var erobret, å la Quisling få noen mer
- 40 synlig innflytelse. Derfor var den tyske hærledelse enda ivrigere enn nordmennene selv for å bli kvitt ham. Og det var tyskerne som kastet quislingene ut av hovedkvarteret på hotell Continental i løpet av en time, mandag den 15. april, da administrasjonsrådet ble opprettet. Det er dette Quisling kaller for "sitt store offer å tre til side for administrasjonsrådet". Men
- 45 han trådte ikke til side, han ble satt til side, til sitt eget raseri. Den oppgave som nå ble ham betrodd, var i sannhet nasjonal, nemlig å avvæpne folket. I vår historie er hans forbrytergjerning glimrende uttrykt i hans nye tittel: Befullmektiget for demobiliseringen.
- 50 Det administrasjonsråd som ble nedsatt av Høyesterett og sanksjonert av konge og regjering, hadde ikke den oppgave Quisling sier: å skape fred. Det var bare en nødutvei under okkupasjonen, en sivil forvaltningsinstitusjon uten politiske funksjoner. Det utførte under vanskelige forhold et storslaget arbeid og fortjener en høy plass i vår historie. Da konge og regjering ble nødt til å oppta
- 55 kampen utenfor landet, ble situasjonen selvsagt forandret, og i et felles utvalg av de fire store politiske partier 11. juni ble man enig om å søke å finne en ordning slik at Administrasjonsrådet kunne fortsette, men supplert med flere medlemmer, især fra Nord-Norge og arbeiderne. Denne plan ville tyskerne imidlertid ikke tillate offentliggjort, da de fant tiden inne til å ta opp hele den
- 60 politiske situasjon og stilling til konge og regjering til behandling og avgjørelse. Det er denne plan om et større Administrasjonsråd som Terboven i sin tale på en gemen og usannferdig måte forvrenget til en anmodning fra de politiske partier og Administrasjonsrådet "om å tillate drøftinger og forhandlinger som skulle ha til mål å nå fram til en politisk nyordning i Norge bygd på de politiske
- 65 realiteter som nå var klart og tydelig gitt. Altså det helt motsatte av hva som var tilfelle. Den tyske forhandler, Delbrügge, sa derimot i juni, "at til vår skuffelse tok man ikke fra norsk hold initiativet til en nyordning, derfor måtte vi gjøre det". I stedet framsatte de tyske myndigheter torsdag den 13. juni et ultimatum.

Det var nå den store kampen om Norges Rike, om folkets sjel for alvor begynte, kampen for vår frihet og selvstendighet. for våre idealer og tro, for vår samvittighet, alt det som vi holder hellig, en fryktelig kamp uten våpen, som krever tålmodighet, utholdenhet, troskap og offer.

Tyskernes valg av den 13. juni for ultimatumet, er et typisk uttrykk for nervekrigen og nazistmetoder. Det norske folk var da dypest nede. Det følte seg forlatt og ensomt og endog sviktet. Det så for mange ut som om Tysklands seier var uunngåelig. Den 13. juni begynte tyskernes innmarsj i Paris, og i dagene til
80 den 18. juni, da forhandlingene endte, foregikk den franske katastrofe, som virket likefram bedøvende og overveldende. Tyskernes plan var derfor å utnytte situasjonen til å føre en lynoffensiv mot Norge og tvinge det til hel overgivelse.

Det tyske ultimatum, hvis frist utløp mandag den 17. juni kl. 8, gikk ut på
85 følgende: Stortinget samles på Eidsvoll og tilbakekaller der Elverumsfullmakten og avsetter kongehuset og regjeringen Nygaardsvold. I stedet skulle det opprettes et Riksråd med myndighet i alle indre spørsmål og kontroll med finansene, økonomien, administrasjonen, politiet og de sosiale og

90 kulturelle spørsmål. Reichskommissaren skulle trekkes tilbake, svastikan på Stortingsbygningen skulle fjernes, og det norske riksflagg igjen heises i høytidelige former. Dessuten forespeilte de at den tyske sivile administrasjon og Gestapo i høy grad ville bli forminsket, og at den altomfattende myndighet som var tillagt Reichskommissar skulle bli avløst av en vesentlig mildere form.

95 Nektet man å gå med på dette, ville tyskerne straks bli satt inn i departementene, i fylkene, ja, i enda mindre enheter ville det bli en kommissæradministrasjon.

Herr Delbrugge erklærte likefram den 15. juni, at hvis man fremdeles anerkjente konge og regjering, ville konsekvensene være at Norge overhodet ville være ute av stand til å oppnå en fredsslutning og at samtlige vernepliktige ble sendt til

100 Tyskland. Denne siste trusel, som senere ble fulgt av en trusel om å henrette de dødsdømte, gjorde et sterkt inntrykk på mange av politikerne, som for alt i verden ville skåne vår ungdom for lidelser, og det forklarer at mange av dem gav etter. Det ikke fullstendige Stortingspresidentskap, Administrasjonsrådet, partienes Fellesutvalg, Den Faglige Landsorganisasjon og senere

105 Næringsorganisasjonene besluttet å følge Høyesteretts linje, nemlig at Høyesterett oppnevnte et Riksråd og at Stortinget ble sammenkalt for å godkjenne dette og bestemme Riksrådets fullmakt for forvaltningen innen

landet. Forutsetningen for forhandlingene var at hverken konge eller regjering
110 ble avsatt. Dette forslag som var formulert av Høyesterettsjustitiarius Berg,
biskop Berggrav og sorenskriver Harbech, forkastet imidlertid Delbrugge lørdag
aften den 15. juni.

Det store spørsmål var nå om man overhodet skulle fortsette forhandlingene.
115 Her stod to retninger mot hinannen. Der var selvfølgelig knehøner og uslinger
som Hundseid blant de menn som ville gå videre, men de fleste var hedersmenn,
som handlet i god tro, som trodde de gjorde Norge de største tjenester og som
ville skåne folket for store prøvelser. De ville først og fremst unngå et tysk styre
eller Quisling, og de ville sikre seg en viss indre norsk administrasjon. De levde i
120 den illusjon at de virkelig kunne få en holdbar orden, at tyskerne virkelig ville
holde sine løfter, de forstod ikke nazismens vesen, dens metoder og teknikk, og
de trodde ikke at tyskerne ville nazifisere oss. Først litt etter litt forstod de at de
var ute for gangstere, og de så sannheten i de ord den tyske forhandler
Regierungspräsident Delbrügge ved en enkelt leilighet lot slippe fra seg: "Wir
125 sind eine internationale Bande".

De som mente man ikke kunne gå lenger, hevdet at vår forsvarslinje måtte være
lovens linje, Høyesteretts linje, å stå fast på konstitusjonen og folkeretten og la
tyskerne selv bryte den. Det var det eneste tyskerne forstod og respekterte.
130 Nazistenes plan var klar: Å bryte vår moral, å tvinge Stortinget til å krenke
forfatningen og å avsette den konge folket fritt hadde valt og dermed legalisere
forbrytelsen, for deretter å gå fra alle sine løfter og nazifisere oss. Det var en
livsfarlig illusjon å tro at vi kunne oppnå noen ting, økonomisk var deres
livsrom vårt dødsrom. De kunne bare plyndre, ikke skape. Hva har de gitt dere
135 av kull og koks? Hvis vi kapitulerte nå ville vi ødelegge hele vår moralske stilling
i verden. Vi ville da ikke ha noen konge, noen regjering, noen legasjoner, noen
handelsflåte under Norges flagg. Da ville vi være et protektorat. Valget nå var
skjebnesvangert for lange tider. Sviktet lederne, så falt folket, og våre
etterkommere kunne i en lignende situasjon henvise til vårt eksempel, men stod
140 de fast i dette avgjørende øyeblikk i vår historie, ville folket også stå fast. Nå
gjaldt det å skrive et kapittel i vår historie som var mennene fra Eidsvoll og 1905
verdige.

Slik resonnererte kamplinjens menn, men lørdag kveld ble det mer og mer klart at
145 det franske nederlag var fullstendig, at armeene var i full oppløsning. Og så
fortsatte forhandlingene søndag den 16. juni.

Kilde

Til Norge - Taler og artikler gjennom krigsårene. Oslo, 1946.

150

Emneoversikt

Frihet, Innenriks, Krig, Radiotale, Redegjørelse

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/riksradsforhandlingene-i>

155

160

165

170

175

180

185